Jornada d'avaluació de la qualitat de les Universitats

M. JESÚS MAIRATA
Llicenciada en Ciències de l'Educació ICE-UIB

Informació i debat a la uib:

Jornada d'avaluació de la qualitat de les universitats

El passat dia 5 de desembre es va realitzar a la sala d'actes de Son Lledó (campus universitari) una Jornada d'Avaluació de la Qualitat de les Universitats organitzada pel Vicerectorat d'Ordenació Acadèmica i per l'Institut de Ciències de l'Educació. La Jornada va ser un fòrum d'intercanvi d'informació i debat entorn de l'avaluació de la qualitat de les tres àrees bàsiques de la institució universitària: la docència, la investigació i la gestió de recursos i serveis, i estava adreçada a tota la comunitat universitària en general i a totes les persones interessades en l'avaluació institucional.

La idea d'organitzar la jornada va sorgir ja fa bastant de temps. Havíem assistit, el darrer any, a multitud d'iniciatives, organitzades per diferents universitats de l'Estat espanyol, totes adreçades a donar a conèixer i a debatre el tema de l'avaluació de la qualitat de les universitats. A manera d'exemple, la Universitat Complutense de Madrid organitzà, del 31 de gener al 3 de febrer de 1996, un Congrés Internacional d'Avaluació de la Qualitat en els Serveis Públics i en l'Empresa; per primera vegada s'organitzava a Espanya un congrés interdisciplinari d'avaluació de la qualitat. El Congrés va ser un punt de trobada d'especialistes de camps molt diversos i va ser un mitjà per a l'intercanvi professional entre l'empresa, els seveis públics i els professionals: administració, salut, educació..., de tots els camps on l'avaluació és una eina per millorar permanentment.

També assistírem, els dies 30 i 31 de maig de 1996, a la Universitat d'Alacant, a unes Jornades sobre la Qualitat de les Universitats que, amb un notable èxit d'assistència i de participació, tractaren del tema que ens ocupa. Les Jornades giraren entorn de les tres grans àrees universitàries: l'ensenyament, la investigació i la gestió i els serveis. L'estructura d'aquestes Jornades fou la font d'inspiració de l'acte recentment realitzat a la UIB i de la mateixa manera alguns dels experts que allà escoltàrem i dels quals tant aprenguérem han estat ara els convidats de la nostra universitat en un intent perquè tots els integrants de la UIB puguem escoltar i debatre informacions tan candents i interessants. De la mateixa manera, el passat mes d'octubre, la Universitat del País Basc també organitzà un congrés centrat en el mateix tema.

Els motius que ens han portat a organitzar la Jornada han estat diversos, d'una banda el fet que la UIB participa per primera vegada en una iniciativa d'aquest tipus —ja que durant el present curs acadèmic la Universitat de les Illes Balears s'ha integrat al Pla Nacional d'Avaluació— fa necessària la difusió de la informació respecte a què és el Pla i què implica que la UIB s'hi trobi integrada. Ja fa un temps que l'avaluació institucional ha començat a aplicar-se a les diferents universitats espanyoles, però a la UIB no tenim experiència en aquest terreny, per tant, conèixer què és l'avaluació institucional, quins en són els objectius, les seves característiques i metodologia..., eren aspectes que podien ser tractats al llarg d'una jornada dedicada al tema. D'altra banda, la Jornada podia servir per fomentar una cultura d'avaluació i de potenciació de la qualitat i, a la vegada, també per crear un esperit de cooperació entre tots els estaments universitaris implicats.

Inaugurà la Jornada Llorenç Huguet, rector de la UIB. El Rector, després de donar la benvinguda a tots els assistents, parlà del perquè d'avaluar i del que suposa l'avaluació. Acabà l'exposició agraint l'assistència de tots els presents i desitjant que la jornada fos profitosa.

El tema de l'avaluació institucional universitària fou tractat per Sebastián Rodríguez, membre del Comitè Tècnic del Pla Nacional d'Avaluació, catedràtic de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació de la Universitat de Barcelona i director del Gabinet d'Avaluació i Innovació Universitària de la mateixa universitat. El professor és una persona molt coneguda dins el camp de l'avaluació universitària i el seu prestigi fa que gaudeixi de molt poc temps lliure, ja que totes les universitats, a l'igual de la nostra, el volen tenir entre els convidats a l'hora de parlar del tema que ens ocupa.

La sessió del matí acabà amb la intervenció de Pedro Apodaca, membre de la Unitat d'Avaluació de l'ICE de la Universitat del País Basc, que ens parlà del tema de l'avaluació de l'ensenyament. El senyor Apoda-

ca és professor de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació amb el perfil d'investigació avaluativa en educació superior. Té una àmplia experiència en el tema objecte de la jornada, ja que ha estat membre dels comitès d'avaluació de la Universitat del País Basc tant en el pla experimental com en els projectes pilot europeus.

La sessió de l'horabaixa la inicià Miguel Ángel Quintanilla, una altra autoritat en la matèria, parlant de l'avaluació de la investigació. El senyor Quintanilla és director del Programa institucional de calidad de la Universitat de Salamanca i és membre del comitè tècnic del PNE; d'altra banda és catedràtic de Lògica i Filosofia de la Ciència. Després d'un breu descans iniciàrem el tema de l'avaluació de la gestió i dels serveis (ponència que podeu llegir a les pàgines d'aquesta revista), el ponent fou Juan José Pérez, tècnic de gestió de la UNED.

Per cloure la jornada escoltàrem Santiago Cavanillas, vicerector d'Ordenació Acadèmica de la UIB, que ens parlà de l'avaluació de la qualitat de la UIB i dels projectes de futur, intervenció que interessà especialment a tots els assistents per la seva referència a la nostra realitat.

El balanç de la jornada és positiu; malgrat que el nivell d'assistència fou menor del previst, totes les ponències foren molt interessants i els ponents contestaren i aclariren els nombrosos dubtes i qüestions proposats pels presents. Les causes del baix nombre d'assistents tenen, al meu parer, relació amb la manca de cultura avaluativa; el nostre entorn universitari té poc assumit el paper que en tota organització ha de complir l'avaluació. En aquest sentit, consider fonamental que tota la comunitat universitària vagi integrant la necessitat, la utilitat, la viabilitat i la pertinència dels processos d'avaluació.

El principal motiu que ens fa ser defensors de l'avaluació universitària és la convicció que aquesta pot ser un element motivador de la millora real de la universitat. Disposar d'una informació que serveixi de retroalimentació o constatació sobre la pròpia realitat ens donarà pautes sobre quins aspectes s'han de millorar, quins són els punts forts de la institució o el propi centre i en quin sentit s'han d'orientar les possibles solucions o mesures de millora.

Les línies que vénen a continuació resumeixen les principals idees entorn de l'avaluació de la qualitat de les universitats, i consider que poden ser d'interès per a tots els que no van ser presents a la Jornada i volen introduir-se en el tema.

L'AVALUACIÓ INSTITUCIONAL

Durant la dècada dels vuitanta, diferents sistemes universitaris entre els quals s'inclou el nostre, varen estrenar un nou marc jurídic caracteritzat, entre d'altres aspectes, per l'autonomia de la universitat. Un argument fonamental per a aquesta transformació va ser considerar l'autonomia com un instrument decisiu per a la consecució dels objectius de qualitat i progrés de l'educació superior.

L'autonomia de la universitat permet la innovació, incrementa l'eficiència i augmenta l'efectivitat. La Llei de reforma universitària concep l'autonomia universitària com un factor de millora del sistema, quan propugna que l'autonomia generarà diversificació i que aquesta variabilitat ens portarà a un increment de la qualitat.

El pas d'un sistema universitari basat en el control i la planificació centralitzada a un sistema que accentua el principi d'autoregulació ha exigit, com a contrapartida, que els governs «demanin comptes» amb la finalitat de demostrar que les decisions preses i les accions executades van adreçades a millorar la qualitat de la institució.

Segons els experts, l'interès dels governs per exigir un sistema d'avaluació institucional és una clara expressió de la preocupació que qualsevol institució pública ha de tenir per la qualitat; i a la vegada és un símptoma de la inquietud que els sistemes d'ensenyament superior provoquen en la societat actual.

Sens dubte la universitat actual s'enfronta a un difícil repte: com fer compatible la seva dimensió social de servei públic, obert a tota la societat, amb les exigències de qualitat i fins i tot d'excel·lència, pròpies d'una institució dedicada al desenvolupament humà i a la creació i transmissió de la ciència, la tecnologia i la cultura superior. En certa manera, les universitats són també el punt de referència per definir els nivells de qualitat de la resta del sistema educatiu, científic i cultural d'un país.

D'altra banda la societat moderna planteja una demanda creixent d'estudis universitaris, una contínua adaptació de la institució universitària a la diversificació i la qualificació professionals, en un entorn europeu i competitiu, i l'assoliment d'uns nivells de qualitat de la docència i la investigació de cada vegada més alts.

En aquests moments, l'avaluació institucional s'aplica àmpliament a les diferents universitats de l'Estat. La sensibilitat de l'equip rectoral cap als temes d'avaluació institucional ha impulsat que la Universitat de les Illes Balears també s'integri en el Pla Nacional d'Avaluació.

ELS ANTECEDENTS DEL PLA NACIONAL D'AVALUACIÓ (PNE)

El Consell d'Universitats, en una sessió que es va celebrar a la Universitat d'Almeria, el 25 de setembre de 1995, acordà proposar al Govern un Pla d'avaluació de la qualitat de les universitats espanyoles. L'esmentat Pla culmina les actuacions que el Consell d'Universitats ha desenvolupat en els darrers anys a través del Programa experimental de evaluación de la calidad del sistema universitario (1993-94) i el Projecte pilot europeu per a l'avaluació de la qualitat de l'ensenyament superior (1995) i s'hi fonamenta.

L'objectiu del Programa experimental era provar una metodologia d'avaluació institucional, inspirada en diferents experiències internacionals, que havien estat prèviament objecte d'estudi. En el marc europeu alguns països tenen des de fa anys sistemes consolidats d'avaluació de les institucions universitàries; en aquests l'avaluació és una prioritat i una exigència tant per a les universitats mateixes com per als governs.

En el Programa hi havia tres nivells diferents de participació. L'objectiu del primer nivell era construir un sistema d'indicadors que permetés avaluar aspectes globals del rendiment de la universitat en conjunt, en aquest nivell hi participaren disset universitats. En el segon nivell n'hi participaren només sis de les disset universitats, s'avaluaren determinades titulacions i àrees de coneixement de cada universitat i s'utilitzaren indicadors més concrets. El darrer nivell es va dissenyar de tal manera que els resultats del segon nivell es completassin amb elements de judici d'experts externs, com també amb l'anàlisi qualitativa d'entrevistes amb diferents components de les unitats avaluades (especialment estudiants, professors i gestors universitaris).

En principi el Programa es va dissenyar per avaluar la qualitat de la docència, la investigació i la gestió universitàries. S'elaboraren protocols d'avaluació per a cada una de les tres dimensions del programa en cada nivell de participació.

Alguns dels dèficits del Programa experimental es varen cobrir, mitjançant la participació espanyola en el Projecte pilot europeu. Hi varen participar un total de disset països diferents i el seu objectiu era augmentar el grau de consciència envers la necessitat d'avaluar la qualitat de l'educació superior.

L'any 1995, quan es va posar en marxa el Projecte pilot europeu, les qüestions relacionades amb la qualitat de l'educació superior ocupaven ja un lloc important, però encara pocs països europeus havien desenvolupat de manera sistemàtica una avaluació del seu sistema d'educació superior. D'aquí que els objectius del projecte fossin els d'augmentar el grau de consciència envers la necessitat de l'avaluació en l'educació superior d'Europa, enriquir els procediments nacionals d'avaluació existents, promoure els intercanvis d'experiències i dotar l'avaluació d'una dimensió europea.

És important destacar que el projecte no es proposava comparar o classificar les institucions participants, ni tampoc desenvolupar una única estructura d'avaluació a Europa. Al contrari, pretenia desenvolupar simultàniament, a cada país, una cultura d'avaluació, posant a prova un mètode comú obert a tot tipus d'adaptacions dels diferents països.

La metodologia del Projecte pilot era de caire mixt, combinant l'autoavaluació i l'avaluació externa. El Projecte es va dissenyar incorporant els elements comuns dels diferents sistemes d'avaluació universitària de Dinamarca, França, Països Baixos i Regne Unit. Els elements comuns es referien essencialment a:

— L'autonomia i la independència quant a procediments i mètodes perquè el govern i les universitats avaluïn la qualitat.

— L'autoavaluació o avaluació interna: cada universitat duu a terme processos d'avaluació institucional de les seves titulacions; normalment el procés d'autoavaluació conclou amb l'elaboració d'un autoinforme des de la universitat mateixa.

— L'avaluació externa realitzada per un grup d'experts que no pertanyin a la universitat objecte d'avaluació; aquesta comissió estudia el document d'autoinforme i realitza visites, entrevistes, als diferents estaments implicats.

— Publicació d'un informe final d'avaluació.

La homogeneïtat de l'aplicació del Projecte pilot als diferents països es va fer mitjançant una guia d'avaluació en la qual es recollien els punts a avaluar i els criteris i procediments a seguir. Sobre aquest document base cada país va realitzar les adaptacions pertinents en funció de les peculiaritats dels seus sistemes universitaris.

Una de les principals conclusions de l'experiència espanyola en el Projecte pilot assenyalades pel Consell d'Universitats és l'alt grau d'acceptació de l'avaluació de la comunitat universitària malgrat els recels inicials. L'experiència ha demostrat que, una vegada involucrada la comunitat universitària en el procés, la percepció inicial canvia notablement i s'aconsegueix una participació constructiva, mentre que un punt crític del procés ha estat la motivació, la dedicació i la preparació tècnica dels membres dels comitès d'avaluació de cada universitat. La manca de disponibilitat de les dades necessàries per realitzar l'avaluació i la dificultat de les tasques de recopilació d'informació bàsica han estat els aspectes més negatius.

EL PLA NACIONAL D'AVALUACIÓ DE LA QUALITAT DE LES UNIVERSITATS

L'aprovació del Pla nacional d'avaluació de la qualitat de les universitats constitueix per a una institució universitària una oportunitat de realitzar una avaluació global i profunda de cada una de les seves titulacions. Els objectius generals del PNE són diversos: pretén promoure l'avaluació institucional de la qualitat de les universitats, elaborar metodologies homogènies per a l'avaluació de la qualitat integrades en la Unió Europea i proporcionar informació objectiva que pugui servir de base per adoptar decisions en les distintes organitzacions.

L'avaluació institucional inclou la totalitat de la institució, si bé, en virtut de la seva magnitud i el seu volum, es pot realitzar en fases successives malgrat que no es pot perdre de vista que són notes distintives de la mateixa globalitat. Tot procés d'avaluació institucional, tal i com es desenvolupa en el context europeu i proposa el PNE, s'articula en dues

grans fases: autoavaluació i avaluació externa. Les indicacions de com s'ha de realitzar el procés avaluatiu dels documents a elaborar, de les fases del procés..., estan recollides en un document titulat *Guía de evaluación*, elaborat pel Consell d'Universitats i que, com el seu nom indica, pretén ser una guia pràctica de treball.

El procés d'avaluació d'una titulació en una universitat determinada s'inicia amb l'autoavaluació; durant aquesta s'elabora un document anomenat d'autoestudi, en el qual es descriuen i valoren els antecedents de la unitat o el programa, el seu rendiment actual, com també els seus plans futurs de millora. Segons el Consell d'Universitats, perquè la fase d'autoestudi sigui profitosa, cal un alt nivell d'acceptació de l'avaluació i una considerable motivació interna; també exigeix la col·laboració dels recursos humans de la institució. L'autoestudi ha d'acabar amb l'explicitació de recomanacions de millora i tot el procés ha d'estar adequadament planejat i dirigit a través d'una guia d'avaluació interna que ha de considerar la realitat de la institució.

La credibilitat i la validesa de l'autoestudi realitzat per una universitat han de ser confirmades per una avaluació externa, fonamentalment realitzada a través d'un comitè d'experts externs *(peer review)*. La validesa i fiabilitat d'aquest tipus d'avaluació és motiu de controvèrsia.

La guia d'avaluació es divideix en diferents capítols. El primer, «Guía de la autoevaluación», està estructurat en dos grans apartats. En el primer es detallen les unitats d'avaluació de l'ensenyament, de la investigació i de la gestió, i s'hi expressen algunes consideracions sobre la redacció del document d'autoestudi i sobre la forma d'usar els diferents protocols. En el segon apartat es descriuen els distints elements que han de compondre l'informe del comitè de la titulació en els tres àmbits d'avaluació, juntament amb els protocols d'avaluació.

La part de l'autoinforme referida a l'ensenyament ha d'incloure multitud d'aspectes com ara: context institucional (dades globals, evolució de la titulació); metes, objectius i planificació (anàlisi i valoració dels objectius, dades d'accés i de matrícula, anàlisi de la demanda i col·locació en la titulació); el programa de formació (estructura del pla d'estudis, programes de les assignatures del pla d'estudis, organització de l'ensenyament); el desenvolupament de l'ensenyament (atenció tutorial, metodologia docent, el treball dels alumnes, l'avaluació dels aprenentatges, resultats de l'ensenyament); alumnes; professorat (distribució departamental de la docència, tipologia del professorat implicat en la docència); instal·lacions...; i ha d'acabar amb síntesi de l'autoestudi on figurin els punts forts i dèbils de la titulació.

De la mateixa manera la part destinada a la investigació ha de constar d'aspectes generals, context (àrea

UNIVERSITAT
o b e r t a

UIB
Universitat de les Illes Balears
Institut de Ciències de l'Educació

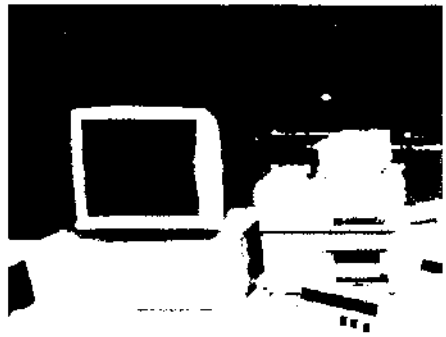
Oberta a tothom
Per a més informació:
Edifici Sa Riera
C/ Miquel dels Sants Oliver, 2 - 07001 Palma
Tels. 17 30 14 - 17 24 11

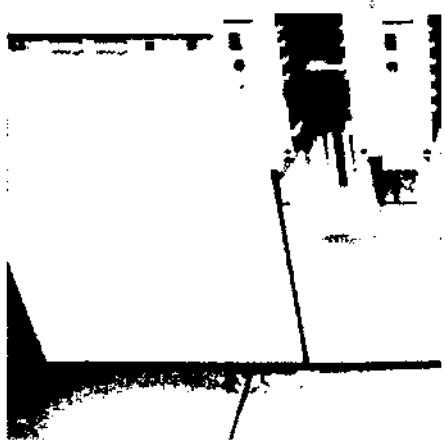
Llibres per a la reforma
Educació *infantil*
Educació *primaria*
Educació *secundària*
Embat
Llibres
Pge. Papa Joan XXIII, 5-E • Ceramis Centre • Tel. 71 33 50 . Fax 72 04 44 • 07002 Palma de Mallorca

científica dins la universitat, les relacions entre la docència i la investigació); objectius; recursos; estructura (relacions dins la institució, relacions amb altres institucions); resultats de l'activitat investigadora; rendiment i qualitat (indicadors d'activitat, èxit, productivitat, concentració, evolució i qualitat) per acabar també amb una síntesi on constin els punts forts i dèbils de l'activitat investigadora.

La darrera part de l'autoinforme referida a la gestió i als serveis, també ha d'incloure multitud d'informacions referides a la presa de decisions (òrgans unipersonals i col·legiats, unitats acadèmiques, organització de l'administració i els serveis) i als recursos humans, materials...

El segon capítol del document del Consell d'Universitats es diu «Guia de la evaluación externa» i intenta facilitar la preparació, coordinació i el desenvolupament de la visita a la titulació de l'equip d'avaluadors externs en el marc de l'avaluació institucional de la qualitat de l'ensenyament, de la investigació i de la gestió.

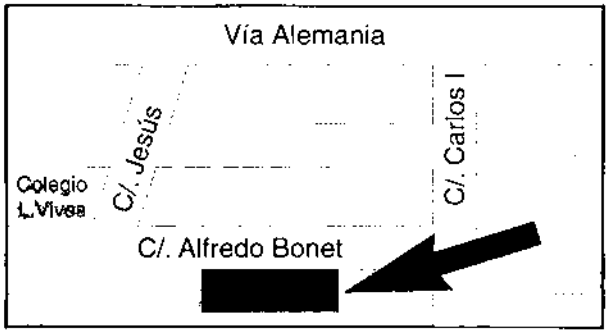

El darrer capítol es destina a assenyalar algunes indicacions per redactar l'informe final de cada una de les titulacions avaluades i per redactar l'informe d'avaluació de la universitat.

Al llarg d'aquestes pàgines he intentat sintetitzar les idees bàsiques en relació amb l'avaluació de la qualitat de les universitats, especialment per a totes les persones que no assistiren a la Jornada organitzada per la UIB i que estan interessades en el tema. Resumir vuit hores d'informació i debat, i intentar copsar en poc espai les idees essencials del Pla nacional d'avaluació ha estat una tasca difícil. Esper, però, que hagi estat l'espira que us hagi encès l'interès per aquest tema. ◆

INSTITUT
COPISTERIA IMPREMTA
Carrer d'Alfred Bonet, 8
07003 CIUTAT
Telèfon 20 21 96

SERVEI DE PUBLICACIONS I FOTOCÒPIES
N. 1
En Qualitat, Servei i Preu
Servei de recollida i entrega de documents a domicili
20 21 96